

Ewelina Lilia Polańska

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

DYNASTIA JAGIELLONÓW W NAUCZANIU JANA PAWŁA II (CZ. 1: U POCZĄTKÓW DYNASTII – JADWIGA I JAGIEŁŁO)

Zakorzeniony w Ojczyźnie

Jan Paweł II – wielki papież Polak, patriota, który głęboko ukochał Ojczyznę, w swoich homiliach, listach, pismach wielokrotnie mówił o historii, przywoływał polskie dzieje – ważne wydarzenia, które tworzyły warstwę dziejotwórczą narodu i wielkie postacie, które stały się symbolami narodowej dumy. Historia była dla niego uniwersum, nieustannie łączącym przeszłość z teraźniejszością¹. W ciągu swego pontyfikatu, mimo oddalenia geograficznego, nigdy nie zapomniał o Polsce. Osobiście, już po wyborze na Stolicę Piotrową, odwiedził Polskę osiem razy, lecz w sercu nosił ją nieustannie. I nigdy nie przebrzmiały jego poetyckie, poruszające słowa:

Ojczyzna – kiedy myślę – wówczas wyrażam siebie i zakorzeniam,
mówi mi o tym serce, jakby ukryta granica, która ze mnie przebiega ku innym,
aby wszystkich ogarniać w przeszłość dawniejszą niż każdy z nas:
z niej się wyłaniam... gdy myślę Ojczyzna – by zamknąć ją w sobie jak skarb.
Pytam wciąż, jak go pomnożyć, jak poszerzyć tę przestrzeń, którą wypełnia².

¹ „Historia utrwala duchową treść życia narodu poprzez te wydarzenia i procesy, które w niej zachodzą” (I. Dec). Jan Paweł II nazywał Ojczyznę matką. W czasie drugiej pielgrzymki do Ojczyzny, po ucałowaniu ojczystej ziemi, wypowiedział znamienne słowa, iż jest to „jakby pocałunek złożony na rękach matki” (16 VI 1983 r.). Zaś 3 VI 1991 roku w Kielcach mówił: „To jest moja matka, ta ziemia!”. I. Dec, *Ojczyzna w życiu i nauczaniu Jana Pawła II (homilia mszalna)*, [w:] „Ojczyzna – kiedy myślę”. *Polskość jako ojczyzna duszy Karola Wojtyły*, red. T. Chlipała, J. Michalewski, Świdnica 2012 (Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Świdnickiej, Konferencje i Sesje Naukowe, t. 9), s. 59, 61.

² Karol Wojtyła, *Myśląc Ojczyzna* (Kraków, 1974 r.), [w:] K. Wojtyła, *Poezje, dramaty, szkice*, Jan Paweł II, *Tryptyk rzymski*, wstęp M. Skwarnicki, Kraków 2004, s. 155.

Jan Paweł II „po śmierci Prymasa Tysiąclecia w maju 1981 roku, przejął jego misję prowadzenia Narodu, choć pełnił ją z oddali, z Rzymu”³.

Jadwiga – „Andegawenka z Piastowskiej genealogii” u progu dynastii jagiellońskiej

W swym nauczaniu Niestrudzony Pielgrzym wielokrotnie przywoływał dynastię jagiellońską, kiedy to potężne państwo polsko-litewskie jaśniało na mapie Europy⁴. Określał nowy dom panujący jako „sławny ród Jagiellonów”⁵, „nową wielką dynastię”⁶. Wszystkie odniesienia w pismach i przemówieniach papieża do potężnego rodu mają zawsze wartościowanie pozytywne. O Jagiellonach i ich dziejowym znaczeniu dla historii Europy Środkowo-Wschodniej papież mówił i pisał zarówno do Polaków, Litwinów, jak i do Węgrów, lecz przypomnienia pojawiały się również w trakcie innych pielgrzymek, np. do Republiki Federalnej Niemiec.

Najjaśniejszą gwiazdą nowej dynastii, która zajmuje najwięcej miejsca w nauczaniu Jana Pawła II, była Jadwiga Andegaweńska, w której płynęła także krew Piastów, po babce Elżbiecie Łokietkównie, siostrze Kazimierza Wielkiego. Ojciec Święty, można powiedzieć: nauczyciel historii, niejednokrotnie w swoich homiliach wykladał i wyjaśniał rodowód i pochodzenie Jadwigi. Ze znanostw tłumaczył podczas Mszy Świętej w sierpniu 1991 roku na krakowskim rynku, że „dziedzictwo andegaweńskie wywodzi się z Francji”, a jego rodowe rozgałęzienia trafiły z jednej strony do Królestwa Neapolu w południowej Italii, a z drugiej na Węgry⁷. To właśnie tam, nad Dunajem, w Budzie, przyszła na świat późniejsza władczyni wielkiego królestwa, córka Elżbiety Bośniaczki i Ludwika Węgierskiego⁸. Papież wspominał o babce Jadwigi – Elżbiecie

³ T. Chlipała, J. Michalewski, *Wprowadzenie*, [w:] „Ojczyzna – kiedy myśleć”..., s. 7.

⁴ K. Baczkowski, *Dzieje Polski późnośredniowiecznej (1370-1506)*, Kraków 1999 (Wielka Historia Polski, t. 3), s. 55, 101.

⁵ Jan Paweł II, list apostolski *Sescentesima anniversaria* z okazji 600-lecia chrztu Litwy, Watykan, 5.06.1987 r., [w:] *idem, Dzieła zebrane*, t. 3: *Listy*, red. P. Ptasznik i in., Kraków 2007, s. 132.

⁶ Jan Paweł II, *Ai connazionali polacchi*, pozdrowienie pielgrzymów w języku polskim po sobotniej audiencji generalnej, 21.07.1990 r., [w:] Giovanni Paolo II, *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, t. 13, cz. 2: 1990 (*luglio – dicembre*), Città del Vaticano 1992, s. 120.

⁷ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Anieli Salawy, odprawionej na Rynku Głównym, Kraków, 13.08.1991 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999. Przemówienia, homilie*, Kraków 1999, s. 782. Por. O. Halecki, *Jadwiga of Anjou and the rise of East Central Europe*, ed. with a forew. by T.V. Gromada, Boulder 1991, s. 19-76; S.A. Sroka, *Andegawenowie węgierscy*, [w:] *Święta Jadwiga królowa. Abyśmy byli godni tego dziedzictwa*, red. H. Byrska, A. Bednarz, Kraków 2006, s. 13-28.

⁸ W. Kluz, *Jadwiga królowa Polski*, Warszawa 1987, s. 11. Jan Paweł II wiele razy wspominał (i dziękował) podczas przemówień i w listach do Węgrów postać królowej Jadwigi, która „była wspólnym darem, jaki wasz naród w czternastym wieku przekazał mojej ojczyźnie”. Jan Paweł II, Przemówienie do biskupów, kapłanów i wiernych z Węgier *Odwaga i jedność w pracy apostołskiej*, Wa-

Łokietkównie, oraz o jej ojcu, Ludwiku Węgierskim, który „był królem Węgier i Polski”⁹, a po nim „jak wiadomo – tron polski w Krakowie odziedziczyła jego córka, królowa Jadwiga”¹⁰. Jadwiga Andegaweńska, choć nie była Jagiellonką z krwi, to, wedle słów Jana Pawła II, stała na progu, u początków jagiellońskiej dynastii: „Na przełomie czasów – Andegawenka, z Piastowskiej jeszcze genealogii, a równocześnie – otwierająca po wygaśnięciu Piastów nową wielką dynastię”¹¹. To Jadwidze papież przypisywał największe znaczenie dziejowe, zgodnie zresztą z zapatrywaniami historyków na ten temat. Jeszcze jako kardynał Karol Wojtyła wypowiedział jakże znamienne słowa: „Jadwiga jest w sercu Polski. A Polska na każdym etapie swoich dziejów musi stwierdzać, że była i jest sobą w znacznej mierze przez Jadwigę”¹². Ileż mocy ma w sobie to zdanie, ileż treści zawiera papież w kilku wyrazach, które naukowcy tłumaczą na wielu stronach.

O piętnie, jakie młodziutka władczyni odcisnęła na dziejach tej części Europy, Karol Wojtyła pisał także we wstępie do biografii Jadwigi pióra Jadwigi Stabińskiej. Wówczas kardynał krakowski podkreślał ogromną rolę królowej na trzech płaszczyznach: nadała ona „nowy wymiar dziejom naszego narodu i państwa”, „nowy wymiar dziejom Kościoła i chrześcijaństwa [...] w Polsce, na Litwie i na Rusi”, „nowy wymiar dziejom kultury chrześcijańskiej i polskiej”¹³. Te trzy wątki będzie potem, już jako papież Jan Paweł II, rozwijać, wyjaśniać i unaoczniać w swoim nauczaniu.

Już same określenia, jakich Ojciec Święty używa, gdy przywołuje postać Jadwigi, są znaczące i wiele mówiące. Zwykle przy jej imieniu pojawia się miano „królowa”, najczęściej też „Pani Wawelska”, czy też „umiłowana Pani Wawelska”, „błogosławiona Pani Wawelska”. Papież nazywa również Andegawenkę „wielką Panią”, „świętą Panią”,

tykan, 6.04.1979 r., [w:] *idem, Nauczanie papieskie*, t. 2, cz. 1: 1979 (styczeń-czerwiec), przygot. do druku E. Weron, A. Jarocho, Poznań 1990, s. 343-344.

⁹ Jan Paweł II, Pierwsza pielgrzymka na Węgry: 16-20.08.1991 r., Homilia podczas Mszy św. na placu przed katedrą *Jedność musi trwać i umacniać się przy współudziale wszystkich*, Ostrzyhom, 16.08.1991 r., [w:] *idem, Dzieła zebrane*, t. 9: *Homilie i przemówienia z pielgrzymek – Europa*, cz. 3: *Niemcy, Austria, Szwajcaria, Lichtenstein, Włochy, Irlandia, Wielka Brytania, kraje skandynawskie, nadbałtyckie, wschodnioeuropejskie, bałkańskie, Grecja, Malta*, red. P. Ptasznik i in., Kraków 2008, s. 691 [słowa, które papież wypowiedział przed końcowym błogosławieństwem].

¹⁰ Jan Paweł II, Homilia w czasie niesporów maryjnych, Góra Świętej Anny, 21.06.1983 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 330. Por. też słowa papieża z początku pontyfikatu w Liście do biskupów węgierskich, w którym wspomina o „córce Węgier, królowej Jadwidze”, której „szczętki doznają pobożnej czci” w katedrze krakowskiej (Jan Paweł II, List do biskupów węgierskich, Watykan, 2.12.1978 r., [w:] *idem, Nauczanie papieskie*, t. 2, cz. 1, s. 29).

¹¹ Jan Paweł II, *Ai connazionali polacchi*, pozdrowienie pielgrzymów w języku polskim po sobotniej audiencji generalnej, 21.07.1990 r., s. 120. Jadwigę często w historiografii określa się mianem tej, która znalazła się na przecięciu czasów, pomiędzy Piastami a Jagiellonami – por. np. J. Wyrozumski, *Królowa Jadwiga. Między epoką piastowską i jagiellońską*, Kraków 1997 (wyd. 2 z 2006).

¹² Karol Wojtyła, 11.05.1974 r., [w:] *Błogosławiona Jadwiga królowa w rysunkach Ryszarda Natusiewiczza*, Wrocław 1997, k. 14v.

¹³ Karol Wojtyła, *Wstęp*, [w:] J. Stabińska, *Królowa Jadwiga*, wyd. 3, Kraków 1997 (z okazji kanonizacji Jadwigi, wyd. 1 ukazało się w 1969), s. 5.

podkreśla jej znaczenie historyczne tytułując ją „opatrznościową Królową naszych dziejów”¹⁴, „umiłowaną przez naród cały”¹⁵, „naszą wielką królową”¹⁶, a także „matką narodów” i „matką ludów”. Nadaje jej miano tej, która „stała się [...] początkiem okresu, który w dziejach zasłużył sobie na nazwę wieku złotego”¹⁷.

„Założyciele dynastii jagiellońskiej”: Jadwiga i Jagiełło. „Rzeczypospolita trzech narodów”

Niespełna 11-letnia Jadwiga jesienią 1384 roku przybyła do Krakowa, gdzie w wawelskiej katedrze została koronowana na króla Polski przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Bodzantę w dniu św. Jadwigi Śląskiej, 16 października. Ten dzień i te dwie święte kobiety będą szczególnie ważne w życiu Jana Pawła II, który został wybrany na Stolicę Piotrową również 16 października. Jadwiga stała się „panią naturalną” Królestwa Polskiego, spadkobierczynią dziedzictwa Piastów¹⁸.

Piękna Andegawenka została w dzieciństwie przyrzeczona Wilhelmowi Habsburgowi (sponsalia de futuro), jednak panowie krakowscy podjęli wiekopomną decyzję, mającą związać Polskę z Litwą. Na męża Jadwigi wybrano Jogailę – wielkiego księcia litewskiego. Między romantyczne legendy należy włożyć opowiadania Jana Długosza o siekierach i Jadwidze przy bramie, chcącej uciec z ukochanym Wilhelmem na Śląsk¹⁹. Nie można też dowierzać historiom Długosza o przestרחu młodzietkiej królowej na wieść o małżeństwie i wysyłaniu posłów do łaźni, by sprawdzić, czy narzeczony z dalekich kniei to nie przypadkiem niedźwiedź jaki²⁰. Zresztą wiadomo, że wielki dziejopis Jagiełły nie lubił. Nawet wiek Giedyminowego wnuka był w pierw (tym razem już przez historyków) powiększany o 10 lat, a potem odmładzano syna Olgerda²¹. Co tak

¹⁴ Jan Paweł II, Apel Jasnogórski, Częstochowa, 4.06.1979 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...* s. 68.

¹⁵ Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 968.

¹⁶ Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 441.

¹⁷ Jan Paweł II, *Ai connazionali polacchi*, pozdrowienie pielgrzymów w języku polskim po sobotniej audiencji generalnej, 21.07.1990 r., s. 120.

¹⁸ J. Nikodem, *Jadwiga – król Polski*, Wrocław 2009, s. 120.

¹⁹ Motyw ten posłużył Julianowi Ursynowi Niemcewiczowi do napisania opery pt. *Jadwiga królowa Polski*. Muzykę do libretta Niemcewicza skomponował Karol Kurpiński. Premiera *Jadwigi* odbyła się 23.12.1814 r. w Warszawie (J.U. Niemcewicz, *Jadwiga, królowa polska, drama muzyczna we trzech aktach*, [w:] *idem, Dzieła*, t. 3, wyd. K. Bartoszewicz, Kraków 1884, s. 173-218; M. Chachaj, „*Jadwiga, królowa polska*” *Juliana Ursyna Niemcewicza w ocenie warszawskiej publiczności teatralnej*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*”, sectio FF, 20/21 (2002/2003), s. 1-15).

²⁰ J. Długosz, *Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 10: 1370-1405, wyd. 2, Warszawa 2009, s. 199-200.

²¹ W dawniejszej historiografii utrzymywał się pogląd, iż Jagiełło był starszy od Jadwigi o 20 lat (miał się urodzić około 1351 r.). W 1991 r. Tadeusz Wasilewski zakwestionował ten pogląd, podając różne argumenty historyczne na dowód późniejszej o 10 lat daty narodzin Jagiełły. Ostatnio jed-

naprawdę myślała Jadwiga o aranżowanym, politycznym małżeństwie, wiedział z całą pewnością jedynie czarny krucyfiks wawelski, przed którym spędzała długie godziny modlitwy i o którym przyjdzie jeszcze wiele powiedzieć w kontekście słów papieskich. Wedle pięknej legendy Chrystus z lipowego krzyża miał do niej powiedzieć: „Fac quod vides” („Czyń to, co widzisz”)²².

Jan Paweł II z głębi serca i z głębi dziejów zwracał się do Jadwigi w katedrze wawelskiej: „Bóg cię postawił w pośrodku ludów i narodów. Powołał cię, abyś ogarnęła swym sercem ich losy, ich dążenia, ich zmagania. Abyś odgadła Boże zamiary w stosunku do Polski, do Litwy, do ziem ruskich”²³.

Z przekazów wiemy, że Jadwiga była nad wiek dojrzała, poważna, roztropna, inteligentna, mądra. Poprzez rozległe humanistyczne wykształcenie zdobyte na buzdzińskim dworze została przygotowana do pełnienia roli króla. Znała języki obce, uwielbiała czytać, interesowała się muzyką, sztuką i nauką, co uwidoczni się w czasie jej krótkiego życia²⁴, a jej cnoty często w swoim nauczaniu przywoływać będzie Jan Paweł II. Wielkość Jadwigi w sferze politycznej i moralnej ujawniła się wtedy, gdy zdobyła zdolność samodzielnego działania, co nastąpiło pod koniec 1385 lub na początku 1386 roku. W tamtych czasach za granicę dorosłości uznawano wiek 12 lat²⁵. Własne cechy charakteru, wychowanie, ale i sytuacja sprawiły, że młodziutka Andegawenka musiała szybko dorastać, rozumieć wiele spraw i angażować się w nie. Dzięki jej zgodzie na małżeństwo, jej zmysłowi politycznemu na arenę dziejów Polski, na tron Rzeczypospolitej wszedł ród Jagiellonów. Wnuczka Elżbiety Łokietkówny „otwarła nasze dzieje na Wschód”²⁶. Jadwiga poprzez małżeństwo z Jagiełłą stała się sprawczynią zjednoczenia Polski z Litwą i Rusią – „Rzeczypospolitej trzech narodów”²⁷, czego znaczenie wielokrotnie podkreślał Ojciec Święty. Zmienił się tym samym układ sił politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej, a państwu krzyżackiemu została odebrana racja istnienia nad Bałtykiem.

nak Jarosław Nikodem znowu powraca do przyjmowanego dawniej roku urodzin wielkiego księcia (T. Wasilewski, *Daty urodzin Jagiełły i Witolda. Przyczynek do genealogii Giedyminowiczów*, „Przegląd Wschodni” 1991, t. 1, z. 1, s. 15-34; J. Nikodem, *Objęcie władzy na Litwie przez Jagiełłę w 1377 r.*, „Przegląd Historyczny” 2001, nr 92, s. 452; J. Nikodem, *op. cit.*, s. 358).

²² J. Stabińska, *Legenda o królowej Jadwidze*, Kraków 2000, s. 7-27.

²³ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w katedrze wawelskiej, Kraków, 10.06.1987 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny*, s. 441.

²⁴ J. Stabińska, *Królowa Jadwiga*, s. 22-24.

²⁵ J. Wyrozumski, *Królowa Jadwiga...*, s. 101.

²⁶ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Anieli Salawy, odprawionej na Rynku Głównym, Kraków, 13.08.1991 r., s. 782.

²⁷ Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., s. 968.

W sierpniu 1385 roku Jagiełło wystawił w Krewie akt unii personalnej między Koroną a Litwą²⁸. „Od tej chwili – jak pisał papież – przez cztery kolejne wieki dzieje Litwy zostają połączone szczególną wspólnotą losu – zarówno w dziedzinie politycznej, jak religijnej – z Polską”²⁹. Unia okazała się jednym z najtrwalszych politycznych dzieł Europy, przetrwała aż do czasów rozbiorów³⁰. W lutym 1386 roku wielki książę został uroczysto ochrzczony i „przyjął imię Władysław”, potem „otrzymał koronę polską i rękę królowej Jadwigi, wspaniałej chrześcijanki”, jak pisał papież w liście z okazji 600-lecia chrztu Litwy³¹. W swoim nauczaniu Jan Paweł II nazywał Jagiełłę „mężem prostym i szlachetnego serca”, który „wiódł życie wypełnione chrześcijańskimi cnotami, dziełami pobożności i miłosierdzia oraz gorliwie troszczył się o los Kościoła. Korzystał z mądrych rad, by zapewnić swobodne szerzenie się i umacnianie wiary katolickiej na całym terytorium Wielkiego Księstwa”³².

Chrzest Jagiełły – włączenie Litwy do „wielkiej rodziny narodów chrześcijańskiej Europy”

To właśnie zgodę wielkiego księcia Jagiełły na przyjęcie chrztu w wierze katolickiej wraz ze swymi poddanymi określał papież jako „dzieło i zasługę [tego] znakomitego syna Litwy”³³. Następca Piotrowy niejednokrotnie podkreślał znaczenie chrztu Litwy przede wszystkim w wymiarze religijnym, ale także historycznym, politycznym. Jan Paweł II nie mógł osobiście przybyć na Litwę w 600-lecie chrztu, nad czym ubolewał, z powodu zamkniętych granic, gdy komunistyczna Litwa należała do republik radzieckich³⁴. Swoją duchową łączność z narodem litewskim papież podkreślał w listach, homiliach i przemówieniach w trakcie audyencji generalnych. Podczas pielgrzymki do

²⁸ Szerzej na temat genezy unii polsko-litewskiej por. O. Halecki, *Dzieje unii jagiellońskiej*, t. 1: *W wiekach średnich*, Kraków 1919, s. 83-125.

²⁹ Jan Paweł II, list apostolski *Sescentesima anniversaria* z okazji 600-lecia chrztu Litwy, Watykan, 5.06.1987 r., s. 130.

³⁰ M. Jagosz, *Święta Jadwiga królowa patronką Europy*, [w:] *Europejskie znaczenie Świętej Jadwigi Królowej. Dokumentacja w zbiorach polskich i włoskich*, red. M. Kocójowa, Kraków 2000, s. 27-28.

³¹ Jan Paweł II, list apostolski *Sescentesima anniversaria* z okazji 600-lecia chrztu Litwy, Watykan, 5.06.1987 r., s. 130. Jagiełło trzy dni po swoim chrzcie poślubił Jadwigę (18.02.1386 r.), a na początku marca został koronowany na króla. Por. J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *Władysław II Jagiełło*, wyd. 2 uzup., Wrocław 2006, s. 96-98.

³² Jan Paweł II, list apostolski *Sescentesima anniversaria* z okazji 600-lecia chrztu Litwy, Watykan, 5.06.1987 r. s. 130.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Podczas pielgrzymki na Litwę Jan Paweł II mówił w Wilnie: „W 1987 r. bardzo pragnąłem odwiedzić Litwę. Mijało bowiem 600 lat od chrztu waszych przodków. Bardzo pragnęli tych odwiedzin wasi biskupi oraz cały Kościół na Litwie. Ponieważ wówczas było to niemożliwe – sami wiecie z jakich powodów – dziękuję Bogu za to, że mogę dziś być z wami tym mieście, waszej stolicy”. Jan Paweł II, *Pielgrzymka na Litwę: 4-8.09.1993 r.*, Homilia podczas Mszy św. w parku na Zakręcie *Bądźcie wierni łasce chrztu św.*, Wilno, 5.09.1993 r., [w:] *idem, Dzieła zebrane*, t. 9, cz. 3, s. 624.

Republiki Federalnej Niemiec, odbytej w rocznicę chrztu Litwy, Pielgrzym Pokoju, zapewniając o głębokiej duchowej jedności z chrześcijanami litewskimi, przypomniał, że „tymczasowym zakończeniem chrystianizacji Europy był [...] chrzest Jagiełły, wielkiego księcia Litwy w Europie północno-wschodniej oraz jego unia z ówczesnym państwem polskim”³⁵.

W czerwcu 1987 roku papież wystosował list apostolski z okazji 600-lecia chrztu Litwy, w którym wskazywał na dziejowe i opatrnościowe działanie Jagiełły i włączenie Litwy poprzez chrzest do

wielkiej rodziny narodów chrześcijańskiej Europy, do owej *christianitas*, która wycisnęła głęboki ślad na losach kontynentu i stanowi jego najcenniejsze, wspólne dziedzictwo oraz podstawę budowania przyszłego pokoju, prawdziwego postępu i prawdziwej wolności. W ten sposób Litwa uczestniczyła również w wielkiej przemianie kulturowej, która w XV wieku rozpoczęła się w Europie, przemianie przenikniętej zasadami chrześcijańskimi i otwartej na wymogi nowego humanizmu, odnajdującego w wierze najwyższe motywy i pobudki do kultywowania tych wielkich wartości, które przynoszą chwałę dziejom Europy i dzięki którym jej obecność na innych kontynentach okazała się dobrodziejstwem³⁶.

Podczas środowej audiencji generalnej w lipcu 1990 roku Jan Paweł II, kierując słowo do pielgrzymów polskich, przypominał chrzest Litwy:

Obchodziliśmy jego sześćsetlecie w roku 1986. Obchodziliśmy w Bazylice św. Piotra i obchodzono na Litwie. Nie było wówczas dane Następcy św. Piotra być razem z Litwą w dniu, który równocześnie przypominał więź zadzierzgniętą w roku 1386. Więź z Kościołem rzymskim. Więź z łacińską tradycją i kulturą³⁷.

Władysław Jagiełło po przyjęciu chrztu udał się z wyprawą misyjną do Wielkiego Księstwa Litewskiego, która trwała od jesieni 1386 roku aż do czerwca następnego roku³⁸. Papież wskazywał, że Jagiełło „wrócił do Wilna [...] i dał początek nawracaniu ludu, który zwłaszcza dzięki osobistej gorliwości króla, masowo przystępował do

³⁵ Jan Paweł II, Druga pielgrzymka do Republiki Federalnej Niemiec: 30.04-4.05.1987 r., Homilia podczas Mszy św. *Jedyna droga ku zjednoczonej duchowo Europie*, Spira, 4.05.1987 r., [w:] *idem, Dzieła zebrane*, t. 9, cz. 3, s. 140.

³⁶ Jan Paweł II, list apostolski *Sescentesima anniversaria* z okazji 600-lecia chrztu Litwy, Watykan, 5.06.1987 r., s. 130. Także w czerwcu 1987 r., po powrocie z pielgrzymki do Polski, Jan Paweł II przypominał na placu św. Piotra: „Szereg było w ciągu tej pielgrzymki momentów doniosłych, które należy tu wymienić: w związku z sześćsetleciem chrztu Litwy. Msza święta w katedrze na Wawelu, przy relikwiach błogosławionej królowej Jadwigi oraz przy grobie jej małżonka Władysława Jagiełły”. Jan Paweł II, Udienza generale, mercoledì, 17.06.1987 r., [w:] Giovanni Paolo II, *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, t. 10, cz. 2: 1987 (*maggio – giugno*), Città del Vaticano 1988, s. 2259.

³⁷ Jan Paweł II, Udienza generale, po rozważaniach pozdrowienia papieża w różnych językach do pielgrzymów, *Ai fedeli di espressione polacca*, mercoledì, 4 luglio 1990, [w:] Giovanni Paolo II, *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, t. 13, cz. 2: 1990 (*luglio – dicembre*), s. 48.

³⁸ J. Ochmański, *Historia Litwy*, wyd. 2 popr. i uzup., Wrocław 1982, s. 76-78.

chrztu”³⁹. W roku 1387 została utworzona diecezja wileńska, a jej pierwszym biskupem został misjonarz franciszkański Andrzej herbu Jastrzębiec. Władca ufundował kościół katedralny w Wilnie, a także inne kościoły litewskie⁴⁰. Czy Jadwiga towarzyszyła mu osobiście podczas misji chrystianizacyjnej? Jeśli tak, to zapewne krótko, bo w tym czasie była w Polsce i odbyła też wyprawę ruską⁴¹. Jednak sprawa przyjmowania wiary przez lud litewski była dla niej jednym z ważniejszych zadań. Wszak myśl o chrystianizacji musiała stanowić jeden z powodów zawarcia przez nią małżeństwa. Jak podaje Długosz, hojnie obdarowała katedrę i kościoły na Litwie kielichami, księgami, monstrancjami, krzyżami, obrazami i innymi ozdobami⁴². Razem z Jagiełłą w 1390 roku, pragnąc przygotować duchownych dla ziem litewsko-ruskich, ufundowała na Kleparzu pod Krakowem klasztor benedyktynów posługujących się w liturgii językiem słowiańskim⁴³.

Jadwiga wraz ze swoim mężem, Jagiełłą, stanęła też u początków chrześcijaństwa Litwy, które „przez wieki zapuściło [...] silne korzenie, wniknęło w duszę narodu, stając się natchnieniem dla obyczajów, duchowości, kultury i cywilizacji tego nadbałtyckiego bastionu Kościoła”⁴⁴.

Niezwykle trafnie rolę, a właściwie posłannictwo Jadwigi podsumował Jan Paweł II w trakcie Mszy św. kanonizacyjnej w 1997 roku, uznając zaliczenie w poczet świętych królowej za dopełnienie milenium chrztu Polski, gdyż

przez dzieło królowej Jadwigi ochrzczeni w X wieku Polacy po czterech wiekach podjęli misję apostołską i przyczynili się do ewangelizacji i chrztu swoich sąsiadów. Jadwiga miała świadomość tego, że jej posłannictwem jest zanieść Ewangelię braciom Litwinom. I dokonała tego wraz ze swoim małżonkiem, królem Władysławem Jagiełłą. Nad Bałtykiem powstał nowy kraj chrześcijański, odrodzony w wodzie chrztu świętego, tak jak w X wieku ta woda odrodziła synów i córki polskiego narodu⁴⁵.

W teście samej homilii papież wołał:

³⁹ Jan Paweł II, list apostolski *Sescentesima anniversaria* z okazji 600-lecia chrztu Litwy, Watykan, 5.06.1987 r., s. 130.

⁴⁰ Congregatio de Causis Sanctorum, *Cracovien. Canonizationis Beatae Hedvigis Reginae Poloniae (1374-1399). Positio super virtutibus*, Roma 1995, s. CXV.

⁴¹ G. Błaszczyk, *Dzieje stosunków polsko-litewskich*, t. 2: *Od Krewa do Lublina*, cz. 1, Poznań 2007, s. 243-247.

⁴² Jan Długosz, *op. cit.*, s. 214; L. Korczak, *Chryścianizowanie Litwy za panowania Władysława Jagiełły*, [w:] *Św. Jadwiga królowa a chrystianizacja Litwy*, red. H. Byrska, J. Dziasek, Kraków 2010, s. 46-54.

⁴³ J. Wyrozumski, *Benedyktyni słowiańscy w Oleśnicy i Krakowie*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Sławistyka” 1982, nr 3, s. 113-124.

⁴⁴ Jan Paweł II, Przemówienie do pielgrzymów litewskich, Łomża, 5.06.1991 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 637.

⁴⁵ Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., s. 969.

Dziękujemy więc Bogu Ojcu, Synowi i Duchowi Świętemu za twoją mądrość, Jadwigo; za to, żeś rozeznała zamysł Boży nie tylko w stosunku do swego własnego powołania, ale także w stosunku do powołania narodów: naszego dziejowego powołania i do powołania Europy, która za twoją sprawą dopełniła obrazu ewangelizacji na własnym kontynencie, żeby potem móc podjąć ewangelizację innych krajów i kontynentów na całym świecie⁴⁶.

Z tego względu Papież pielgrzym częstokroć nazywał Jadwigę „matką w wierze” dla narodów⁴⁷.

„Przed czarnym krucyfiksem Jadwigi”

Jej wiara pogłębiała się i rozwijała w nierozzerwalnej więzi duchowej z Chrystusem Ukrzyżowanym, przed którego wizerunkiem nazywanym czarnym krucyfiksem w katedrze wawelskiej tylekroć modliła się, zawierzała losy swoje i kraju, rozważała słowa Jezusa i własne powołanie⁴⁸. Temu krucyfiksowi papież – wielki teolog i mistrz słowa, poświęcił homilię podczas Mszy Świętej odprawionej 10 czerwca 1987 roku w katedrze na Wawelu wśród milczącego zasłuchania królewskich grobów. Jan Paweł II zwraca się bezpośrednio do Jadwigi, która właśnie „tu, na tym miejscu, [...] poznała, jaką władzę ma Ukrzyżowany „na niebie i na ziemi”. Poznała wiarą. Poznała sercem. Objawiła się jej tutaj Miłość, która jest większa niż jakakolwiek ludzka miłość. Na krzyżu Chrystus „oddał za nas życie swoje” (1 J 3, 16)⁴⁹. Osią kompozycyjną papieskiej homilii są słowa *Ave Crux*, „Bądź pozdrowiony krzyżu wawelski, krzyżu Jadwigi!”. Homilia ta, jak trafnie podsumowała Ewa Miodońska-Brookes, nosi „silne znamiona tekstu osobistego i tekstu poetyckiego”, jest „medytacją i modlitwą zarazem”⁵⁰.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Por. Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 441, 782, 970.

⁴⁸ Jadwiga wyznawała, że spędzała przed wizerunkiem Ukrzyżowanego wiele godzin, a nawet „bardzo wiele bezsennych nocy”. *Przywilej fundacyjny kolegium królowej Jadwigi przy Uniwersytecie Karola w Pradze dla Litwinów studiujących teologię w uniwersytecie praskim*, tłum. B. Chmielowska, [w:] *Dzieło Jadwigi i Jagielły. W sześćsetlecie chrztu Litwy i jej związków z Polską*, wyb. i oprac. W. Biliński, Warszawa 1989, s. 277. Duchowość Jadwigi była chrystocentryczna. Jednocześnie czarny krucyfix kojarzy się nieodparcie z Czarną Madonną. Wedle jednej z hipotez Jadwiga przywiozła ze sobą do Polski w darze wizerunek Bogarodzicy (z liliami andegaweńskimi na płaszczu) i przekazała go na Jasną Górę. W. Świerżawski, *Służyć Chrystusowi Obecnie w Liturgii – duchowość św. Jadwigi królowej*, [w:] *Obecność Chrystusa w centrum życia chrześcijańskiego, czyli ewangeliczny model Marii i Marty w duchowości św. Jadwigi królowej. Materiały z sympozjum z okazji 600-lecia jej śmierci, Kraków, 15-16 października 1999 roku*, red. A. Sielepin, Kraków 2001, s. 45-46; S. Bąk, *Święte władczyni Kinga i Jadwiga w kaznodziejstwie polskim*, Kraków 2003, s. 109-124.

⁴⁹ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w katedrze wawelskiej, Kraków, 10.06.1987 r., s. 440-441.

⁵⁰ E. Miodońska-Brookes, *Rozmawiając z Krzyżem*, [w:] *Św. Jadwiga królowa. Fides et ratio. Wia-ra i rozum*, red. H. Byrska, J. Dziasek, Kraków 2008, s. 13, 16. Kazimierz Panuś podkreślał niezwykły kunszt, a zarazem doniosłą treść homilii. K. Panuś, „Długo czekałaś Jadwigo!” *Święta Pani Wawel-*

Każde zdanie, każde słowo, każda myśl tego rozważania poruszają najgłębsze pokłady duszy, rozpalają wiarę, trącają struny polskości. Papież mówił wtedy do wiernych i mówi do nas dzisiaj w ponadczasowym trwaniu przesłania miłości Krzyża, w poczuciu historycznej nierozzerwalności:

Jesteśmy złączeni z tą naszą wielką monarchią właśnie przez ten wawelski krzyż, pod którym obecnie zostały złożone relikwie Błogosławionej. Mają one tutaj sprawować jakby ciągłą, milczącą liturgię podniesienia krzyża. Podniesienie relikwii królowej Jadwigi – podniesienie przez krzyż⁵¹.

Dalej Wielki Świadek Wiary pyta retorycznie i przejmująco: „Co ci mówi ten Chrystus z wysokości swojego wawelskiego krzyża? Przedziwna jest Jego »władza« nad sercem człowieka”⁵². Papież wskazuje w kolejnych wersach, że odpowiedź Jadwigi na tę miłość zrealizowała się w misji chrystianizacyjnej, misji łączącej narody. Przypomina, że w tym czasie „nasi bracia Litwini, współtwórcy swoich i naszych dziejów” obchodzą „sześćsetną rocznicę chrztu swego narodu”⁵³. Jan Paweł II wyraził wdzięczność Bożej Opatrzności, że choć nie mógł w roku jubileuszowym być w Wilnie, to dane mu było „stanąć przy krzyżu wawelskim i zatrzymać się przy sercu naszej królowej, bł. Jadwigi”, w miejscu szczególnym, które „przemawiało do całych pokoleń” i w którym „zakłeta [...] jest najgłębsza i najrdzenniejsza treść Ewangelii, wpisana w dzieje naszej Ojczyzny przed sześciuset laty”⁵⁴.

Zwracając się do krakowian, do biskupa krakowskiego i tamtejszej kapituły, Ojciec Święty prosił, by strzegli, na wzór minionych pokoleń, skarbu, jakim jest czarny krucyfiks⁵⁵. Wśród wielu skarbów, które kryje w sobie katedra wawelska, „krzyż królo-

ska w kazaniach kard. Karola Wojtyły i Jana Pawła II, [w:] Nie w blasku kamieni, ale w pokorze i łagodności... Wokół duchowości św. Jadwigi Królowej. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Papieską Akademię Teologiczną w Krakowie z okazji dziesięciolecia kanonizacji św. Jadwigi królowej i 750-lecia lokacji miasta Krakowa (6 VI 2007), red. K. Panuś, Kraków 2007, s. 71-81 (wbrew sugestii tytułu artykułu autor omawia tylko dwie homilie papieskie o Jadwidze: z 1987 r. oraz z 1997 r., zaś o pozostałych przywołaniach postaci królowej przez kardynała, a potem papieża Jana Pawła II jedynie wzmiankuje).

⁵¹ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w katedrze wawelskiej, Kraków, 10.06.1987 r., *op. cit.*, s. 440.

⁵² *Ibidem*, s. 441.

⁵³ *Ibidem*, s. 442.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Rzeźba Chrystusa z wawelskiego krzyża powstała ok. 1380 r., być może w Czechach, bądź na Węgrzech, co jest bardziej prawdopodobne (choć nie można wykluczyć, że sprowadzono do Krakowa węgierskiego lub czeskiego artystę i zlecono mu wykonanie rzeźby). Figura Zbawiciela i być może krzyż (obecny pochodzi z czasów późniejszych) zostały wykonane w drzewie lipowym. Artysta ukazał Jezusa już umarłego, z dużym znawstwem anatomii, oddając jednocześnie ogrom cierpienia. Pociągła twarz Chrystusa z otwartymi ustami piękna, odzwierciedlająca nadludzki wysiłek i zasmucenie. Z mistrzostwem rzeźbiarz przedstawił też perizonium (E. Śnieżyńska-Stolot, *Krucyfiks królowej Jadwigi w katedrze na Wawelu*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 28 (1966), nr 2, s. 251-254;

wej Jadwigi pozostaje miejscem szczególnego świadectwa⁵⁶. I na koniec odwołanie do polskiego krajobrazu z przydrożnymi krzyżami i pozdrowienie krzyża na każdym miejscu i „w każdym ludzkim sercu, tak jak w sercu Jadwigi, Pani Wawelskiej. Bądź pozdrowiony Krzyżu Chrystusa. Ave Crux!”⁵⁷.

Papież w trakcie swoich homilii i rozważań powtarzał, że „Jadwiga prowadzi nas pod krzyż wawelski, gdzie czuwa również Bolejąca Matka Chrystusa”⁵⁸. Często zachęcał, by klękać i modlić się „przed czarnym Krzyżem Jadwigi”⁵⁹. Zaświadczał jako dawny metropolita krakowski, że „na Wawelu, u stóp Czarnego Krucyfiks, czczona [jest] przez pokolenia błogosławiona Jadwiga”⁶⁰. W czerwcu 1997 roku wołał żarliwie:

Święta nasza królowo, Jadwigo, ucz nas dzisiaj – na progu trzeciego tysiąclecia – tej mądrości i tej miłości, którą uczyniłaś drogą swojej świętości. Zaprowadź nas, Jadwigo, przed wawelski krucyfiks, abyśmy jak ty poznali, co znaczy miłować czynem i prawdą, i co znaczy być prawdziwie wolnym. Weź w opiekę swój naród i Kościół, który mu służy, i wstawiaj się za nami u Boga, aby nie ustała w nas radość⁶¹.

Tajemnica krzyża Chrystusowego, w który z wierną miłością wpatrywała się Jadwiga, znów wybrzmiała z całą mocą podczas homilii kanonizacyjnej w 1997 roku. Tym razem słowom towarzyszyła „prastara polska pieśń” Crux fidelis z XVI wieku: „Krzyżu święty nade wszystko, Drzewo przenajszlachetniejsze”⁶². Papież mówił wówczas:

My dzisiaj, wsłuchując się w słowa apostołów, pragniemy ci powiedzieć – tobie, nasza święta królowo – że pojęłaś jak mało kto tę Chrystusową i apostołską naukę. Nieraz klękałaś u stóp wawelskiego krucyfiks, ażeby uczyć się takiej ofiar-

A. Sachetnik, *Ołtarz z krucyfiksem królowej Jadwigi w katedrze wawelskiej*, „Analecta Cracoviensia”, 20 (1988), s. 333-334).

⁵⁶ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w katedrze wawelskiej, Kraków, 10.06.1987 r., s. 442.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 443.

⁵⁸ Jan Paweł II, Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański, Kraków, 8.06.1997 r., [w:] *idem*, *Dzieła zebrane*, t. 16: *Modlitwy i rozważania, cz. 2: Niedzielna modlitwa maryjna 1993-2005 – rozważanie, modlitwy*, red. P. Ptasznik i in., Kraków 2009, s. 281.

⁵⁹ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Błoniach (z powodu choroby Jan Paweł II nie uczestniczył w tej Mszy św. W jego zastępstwie homilię odczytał kard. Franciszek Macharski), Kraków, 15.06.1999 r., [w:] *idem*, *Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 1156; por. także: Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., s. 971: „Dziś chcemy razem z tobą, Jadwigo, uklęknąć u stóp wawelskiego krzyża, aby usłyszeć echo tej lekcji miłości, której ty słuchałaś. Od ciebie chcemy się uczyć, jak ją wypełniać w naszych czasach”.

⁶⁰ Jan Paweł II, *Ai connazionali polacchi*, pozdrowienie pielgrzymów w języku polskim po sobotniej audycji generalnej, 21.07.1990 r., s. 120.

⁶¹ Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., s. 974.

⁶² *Ibidem*, s. 970.

nej miłości od Chrystusa samego. I nauczyła się jej. Potrafiła swoim życiem dowieść, że miłość jest największa⁶³.

Dzieła miłosierdzia Jadwigi – „niesienie pomocy potrzebującym”

Poprzez swoje życie, choć krótkie, swoją postawę i wiarę Jadwiga zasłużyła na miano patronki Polski. Potrafiła równoważyć *contemplatio et vita activa* – z jednej strony modliła się przed wawelskim czarnym krucyfikssem (nazwanym wszak potem na jej cześć „krucyfikssem królowej Jadwigi”), a z drugiej czyniła dzieła miłosierdzia. Tego „dawania życia za braci”, jak podkreślał papież, Pani Wawelska nauczyła się właśnie od Chrystusa wawelskiego, jej „głęboka mądrość i szeroka aktywność płynęły z kontemplacji – z osobistej więzi z Ukrzyżowanym”⁶⁴. Potrafiła zachować „słuszną równowagę” pomiędzy postawą biblijnych sióstr Marii i Marty. Model takiego połączenia pojawił się w myśli teologów tamtej doby, którzy kierując się ku *devotio moderna*, skłaniali się jednocześnie ku praktycyzmowi, co oznaczało działalność w świecie w połączeniu z kontemplacją. Kontemplacją rozumianą w tym kierunku duchowości jako medytację osobistą, wewnętrzne przeżycie doskonałej miłości Boga⁶⁵.

Jadwiga realizowała w swoim życiu przykazanie miłości bliźniego, odpowiadała na wezwanie Zbawiciela, by miłować czynem i prawdą. Wspierała biednych, fundowała szpitale (domy dla ubogich) „w Bieczu, w Sandomierzu, Sączu, na Stradomiu” w Krakowie⁶⁶. Nawet na posiłki monarsze zapraszała ubogich, którzy jadali przy osobnym stole⁶⁷. Stawała w obronie pokrzywdzonych wieśniaków⁶⁸. Zawsze była wrażliwa na los chorych, opuszczonych, zrozpaczonych. Nie przechodziła obojętnie obok ludzkiej krzywdy. Potomni zachowali wiele świadectw, ale i opowieści o ogromnej dobroci jej serca, żeby tylko wspomnieć słynną stópkę młodziutkiej królowej, która odcisnęła się w kamieniu, gdy ta odpinała złotą klamrę od trzewika, by wesprzeć potrzebującego (murarza pracującego przy budowie kościoła ojców karmelitów na Piasku), czy

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ B. Przybyszewski, *Model ewangelicznej Marii i Marty w życiu królowej Jadwigi*, [w:] *Obecność Chrystusa...*, s. 80-90. Por.: E. Śnieżyńska-Stolot, *Nurt „devotio moderna” na dworze Jadwigi i Jagiełły*, [w:] *Nie w blasku kamieni...*, s. 39-52. Sama Jadwiga nakazała wymalować na ścianie komnaty wawelskiej splot liter „M” i „M”, który był widomym znakiem jej życia duchowego wedle wzorów dwóch biblijnych sióstr Łazarza.

⁶⁶ Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., s. 972.

⁶⁷ H. Kręć, *Życie codzienne Jadwigi i Jagiełły*, Kraków 2005, s. 127.

⁶⁸ K. Ożóg, *Jadwiga a społeczeństwo polskie u schyłku XIV wieku. Kontakty królowej z poddany- mi*, [w:] *Śladami świętej królowej Jadwigi i jej epoki*, red. T. Graff, Kraków 2013, s. 48-49.

ofiarowanie płaszcza⁶⁹. Papież w czerwcu 1999 roku w Ełku, omawiając jedno z ośmiu błogosławieństw („Błogosławieni ubodzy w duchu”), mówił: „Znana jest hojność tej świętej świadczona ubogim. Chociaż była bogata, nie zapomniała o biednych. Jest dla nas wzorem i przykładem, jak trzeba żyć i realizować Chrystusową naukę o miłości i miłosierdziu”⁷⁰.

Dawny pasterz diecezji krakowskiej wskazywał podczas swojej ostatniej pielgrzymki do Polski w 2002 roku, gdy tyle mówił o Bożym miłosierdziu odzwierciedlającym się w miłosierdziu ludzkim, iż postawa Jadwigi dającej właśnie świadectwo miłosierdzia wpisuje się w wielowiekową tradycję Krakowa, którego „szczególnym znamieniem była zawsze gotowość do niesienia pomocy potrzebującym”⁷¹. Z tej tradycji oprócz Pani Wawelskiej wyrosło wielu świętych i błogosławionych: biskup Stanisław, Jan Kanty, Piotr Skarga aż do Brata Alberta, Anieli Salawy i kardynała Adama Stefana Sapięhy⁷².

Jan Paweł II podkreślał, że „młoda władczyni z rodu Andegawenów” mocno wzięła sobie do serca polecenie Jezusa: „Lecz kto by chciał między wami stać się wielkim, niech będzie waszym sługą” (Mt 20, 25-26)⁷³. Te słowa głęboko wniknęły w jej świadomość i przerodziły się w czyn. Papież podsumował jej życie stwierdzeniem, iż

najgłębszym rysem jej krótkiego życia, a zarazem miarą jej wielkości jest duch służby. Swoją pozycję społeczną, swoje talenty, całe swoje życie prywatne całkowicie oddała na służbę Chrystusa, a gdy przypadło jej w udziale zadanie królowania, oddała swe życie również na służbę powierzonego jej ludu⁷⁴.

Jej charyzmat zamykał się w konstatacji: „królować to służyć”⁷⁵.

Obrońcy polskiej racji stanu

Duch służby na niwie społecznej przejawiał się również, o czym nie zapominał papież, w zaangażowaniu w życie polityczne epoki, w które Jadwiga zagłębiała się z rozmachem i zapałem. Jan Paweł II mówił o jej biegłości w kunszcie dyplomatycznym, która

⁶⁹ J. Stabińska, *Legenda o królowej Jadwidze*, s. 69-94.

⁷⁰ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św., Ełk, 8 VI 1999 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 1062.

⁷¹ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej abpa Zygmunta Szczęsnego Felińskiego, o. Jana Beyzyma, Jana Balickiego i s. Sancji Janiny Szymkowiak, odprawionej na Błoniach, Kraków, 18 VIII 2002 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 1212.

⁷² Jan Paweł II, Przemówienie powitalne na lotnisku w Balicach, Kraków, 16.08.2002 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 1200.

⁷³ Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., s. 971.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ W. Świerżawski, *Służyć Chrystusowi Obecnie w Liturgii – duchowość św. Jadwigi królowej*, s. 53.

„położyła podwaliny pod wielkość XV-wiecznej Polski. Ożywiała religijną i kulturalną współpracę między narodami, a jej wrażliwość na krzywdy społeczne wielokrotnie była sławiona przez poddanych”⁷⁶.

Papież wskazywał, że władczyni Rzeczypospolitej,

córka króla Węgier, potrafiła łączyć wierność chrześcijańskim zasadom z konsekwencją w obronie polskiej racji stanu. Podejmując wielkie dzieła na forum państwowym i międzynarodowym, niczego nie pragnęła dla siebie. Wszelkim materialnym i duchowym dobrem hojnie ubogacała swą drugą ojczyznę⁷⁷.

Z działań Jadwigi na niwie dyplomatycznej papież miał zapewne na myśli jej zabiegi o pokój między państwem polsko-litewskim a zakonem krzyżackim, który mimo chrztu Litwy nie zaprzestał wypraw wojennych na tamte tereny i jątrzył wśród książąt litewskich. Młodziutka, lecz mądra królowa zajęła też na powrót dla Korony Królestwa Polskiego Ruś halicko-włodzimierską w trakcie wyprawy pod koniec zimy 1387 roku (luty-marzec)⁷⁸. Pozostawała łącznikiem między Rzeczpospolitą a Węgrami, zwłaszcza po śmierci siostry Marii, żony Zygmunta Luksemburczyka.

Jadwiga, co uwypuklał Jan Paweł II w homiliach, spełniała w swoim życiu zadania, które stawia Opatrzność: „miłować i służyć. Miłować czynem i prawdą”, które dokonują się w przestrzeni wolności⁷⁹. Pani Wawelska

wiedziała, że spełnieniem wolności jest miłość, dzięki której człowiek gotów jest zawierzyć siebie Bogu i braciom, do nich przynależeć. Zawierzyła więc Chrystusowi i narodom, które pragnęła do Niego przyprowadzić, swoje życie i swoje królowanie. Całemu narodowi dała przykład miłowania Chrystusa i człowieka – człowieka spragnionego zarówno wiary, jak i nauki, jak też codziennego chleba i odzienia⁸⁰.

Matka Urszula Ledóchowska nazwała Jadwigę „ofiara całopalną na ołtarzu miłości Ojczyzny”⁸¹.

⁷⁶ Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., s. 971.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ Rewindykacji Rusi halicko-włodzimierskiej mogła dokonać tylko Jadwiga jako Andegawenka. Nie mógł tego czynić ani Jagiełło, ani panowie koronni. Ludwik Węgierski bezprawnie podporządkował tereny Rusi Węgrom. Zgodnie z układem zawartym z Kazimierzem Wielkim Ruś miała przyspać Węgrom za 100 000 florenów tylko w przypadku, gdyby ostatni Piast doczekał się innego sukcesora, który objąłby po nim tron polski. J. Nikodem, *Jadwiga – król Polski*, s. 240-247.

⁷⁹ Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., s. 973.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 973-974.

⁸¹ U. Ledóchowska, *O kanonizację królowej Jadwigi. Odczyt matki Urszuli Ledóchowskiej wygłoszony w Rzymie dn. 9 grudnia 1937 roku*, Rzym 1938, s. 3.

Jadwiga i Jagiełło – „refundatorzy Uczelni Jagiellońskiej”

Niwa naukowa była kolejnym polem działalności Jadwigi Andegaweńskiej⁸², obszarem, który bardzo często przypominał Jan Paweł II, niegdyś student krakowskiej wszechnicy, którą nazywał „moja Alma Mater”⁸³. Papież, sam będąc człowiekiem nauki, przez lata wykładowcą etyki na KUL, zawsze z wielkim szacunkiem wyrażał się o najstarszej polskiej uczelni. Akcentował jej znaczenie w dziejach państwa i narodu jako „matki szkół polskich” (wedle słów Jana III Sobieskiego), z którą związana była genealogia wielkich nauczycieli i genealogia wielkich uczniów, zapisanych trwale na kartach historii, nauki i kultury⁸⁴. Studiowało tam wielu świętych i błogosławionych, ożywiając „miasto uniwersyteckie tchnieniem swej młodości i swojej świętości”⁸⁵. Duchowy nauczyciel Polaków – papież Polak, przypomniał, że wiek XV był w historii Krakowa wiekiem świętych, „i to świętych związanych ściśle z uniwersytetem”, „którzy na drodze szukania prawdy doszli zarazem do szczytów świętości i tworzą duchowe piękno naszego

⁸² Dwór królowej Jadwigi gromadził wielu intelektualistów, zarówno polskich, jak i zagranicznych. Był ważnym ośrodkiem kulturotwórczym. Królowa inicjowała różne przedsięwzięcia kulturalne, kreowała intelektualną atmosferę, fundowała dzieła sztuki, mające charakter religijny. Z jej mecenatem wobec języka polskiego związane jest powstanie tzw. *Psalterza floriańskiego* (w języku łacińskim, polskim i niemieckim). Miała też swój wkład w kulturę muzyczną – w sierpniu 1393 r. ufundowała kolegium psalterzystów przy katedrze wawelskiej. Wspieranie szkolnictwa stanowiło stałą troskę władczyni. Utrzymywała wielu utalentowanych młodzieńców, którzy uczyli się w szkołach średnich. Ufundowała bursę litewską przy uniwersytecie w Pradze. K. Hartleb, *Dla pomnożenia chwały Bożej. Jagiełło i Jadwiga fundacje i darowizny na rzecz Kościoła w Koronie i na Litwie*, „Nasza Przeszłość” 1946, nr 1, s. 5-42; M. Gębarowicz, *Psalterz floriański i jego geneza*, Wrocław 1965; K. Ożóg, *Duchowni i uczeni w otoczeniu św. Jadwigi*, [w:] *Święta Jadwiga królowa. Dziedzictwo i zadania na III tysiąclecie*, red. H. Kowalska, H. Byrska, A. Bednarz, Kraków 2002, s. 165-178; K. Ożóg, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384-1434)*, Kraków 2004 („Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego PAU”, t. 105), s. 19-336; K. Ożóg, *Kultura umysłowa dworu Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły u schyłku XIV wieku*, [w:] *Nie w blasku kamieni...*, s. 15-31; K. Ożóg, *U źródeł wiedzy. Studenci z Litwy w Uniwersytecie Krakowskim w XV i na początku XVI wieku*, [w:] *Św. Jadwiga królowa a chrystianizacja Litwy*, s. 57-77; K. Stopka, *Jadwiga a kultura polska pod koniec XIV wieku*, [w:] *Śladami świętej królowej Jadwigi...*, s. 55-66.

⁸³ „Po zakończeniu studiów i doktoracie na Wydziale Teologii pozostawałem w dalszym ciągu w kontakcie z uczelnią. W listopadzie 1953 roku dane mi było jeszcze habilitować się w zakresie teologii moralnej. Była to ostatnia habilitacja na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego przed wyłączeniem tegoż Wydziału – po blisko sześciu wiekach – z organizmu Uniwersytetu”. Jan Paweł II, Przemówienie w czasie uroczystości nadania doktoratu honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 22.06.1983 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 338.

⁸⁴ Z wielkich nazwisk związanych z krakowską wszechnicą w jej pierwszym okresie istnienia, a zarazem czasem największej świetności, papież wspominał Wojciecha z Brudzewa, Mikołaja Kopernika, Macieja Miechowitę, Stanisława ze Skalbmierza, Pawła Włodkowica, Jakuba z Paradyża, św. Jana z Kęt, Zbigniewa Oleśnickiego, Stanisława Hozjusza, Mikołaja Reja, Jana Kochanowskiego, Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Marcina Kromera (Jan Paweł II, Przemówienie w czasie uroczystości nadania doktoratu honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 22.06.1983 r., s. 339).

⁸⁵ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. Jana z Dukli, Krosno, 10.06.1997 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 1000.

uniwersytetu⁸⁶. To właśnie uniwersytet krakowski tworzył jedyną w Polsce atmosferę, emanował mądrością i kulturą⁸⁷.

Tak mówił Jan Paweł II podczas uroczystości nadania doktoratu honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego:

Kiedy dziś [...] wracam w [te] progi, czuję – tak jak zawsze czułem przedtem – tę historyczną wielkość Uniwersytetu Jagiellońskiego, z którym Opatrzność pozwoliła mi związać, choć w sposób dość fragmentaryczny, młode lata mojego życia. Przez pryzmat tego niezapomnianego i niczym nie zastąpionego doświadczenia ogarniam z górą sześć wieków trwania Uniwersytetu w pośrodku dziejów mojej Ojczyzny⁸⁸.

Papież, przywołując średniowieczne początki, wspominał o utworzeniu w 1364 roku krakowskiego studium generale przez Kazimierza Wielkiego. Niestety po śmierci ostatniego Piasta na polskim tronie uczelnia zaniechała działalności. Dopiero geniusz jagielloński przywrócił ją do istnienia⁸⁹. Drugi początek krakowskiej wszechnicy, jak wielokrotnie podkreślał Jan Paweł II, związany był z „imionami założycieli dynastii jagiellońskiej, którzy byli równocześnie refundatorami Uczelni Jagiellońskiej”, która od nich wzięła swoją nową nazwę⁹⁰. W liście motu proprio Beata Hedvigis z 1981 roku ustanawiającym Papieską Akademię Teologiczną w Krakowie tak pisał Ojciec Święty o jej korzeniach:

Błogosławiona Jadwiga i jej mąż Władysław Jagiełło – oprócz wielorakich dzieł, którymi przyczynili się do wzrostu i rozwoju Polski i Litwy – założyli nowy przybytek nauki, celem włączenia go do Uniwersytetu Jagiellońskiego. [...] Królowa Jadwiga, dążąc usilnie do odnowienia i wszechstronnego dopełnienia tego dzieła,

⁸⁶ Papież wskazał na sylwetki św. Jana z Kęt, bł. Stanisława Kazimierczyka, Szymona z Lipnicy, Władysława z Gielniowa, cieszącego się opinią świętości Michała Giedroycia, Izaaka Bonera, Michała z Krakowa czy też Mateusza z Krakowa. Jan Paweł II, Przemówienie wygłoszone z okazji sześćsetlecia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 8.06.1997 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 985.

⁸⁷ Jan Paweł II, Przemówienie wygłoszone z okazji ceremonii poświęcenia budynku Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej, Częstochowa, 15.08.1991 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 827.

⁸⁸ Jan Paweł II, Przemówienie w czasie uroczystości nadania doktoratu honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 22.06.1983 r., s. 338-339.

⁸⁹ M. Markowski, *Początki Wydziału Teologii w Krakowie w kontekście uniwersytetów europejskich*, [w:] *Jubileusz sześćsetlecia Wydziału Teologicznego w Krakowie, 20 X 1996-20 X 1997*, red. J. Morawa, S. Postawa, Kraków 1998 (Studia do Dziejów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, t. 10), s. 221-245; M. Kwaśnicka, *Jadwiga*, Warszawa 2015, s. 112-116.

⁹⁰ Jan Paweł II, Przemówienie w czasie uroczystości nadania doktoratu honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 22.06.1983 r., s. 339. Władysław Jagiełło tak pisał do papieża Marcjana V (1418): „Uniwersytet kocham niczym córkę moją i otaczam go tkliwą miłością oraz darzę jakby matkę oddaną wiernością, z jego bólami współczuję i wraz z nim cierpię, a zmartwienia jego odczuwam więcej aniżeli własne”. Cyt za: F. Ziejka, *Urok dawnych dokumentów*, [w:] *Uniwersytet Jagielloński w dokumentach XIV-XX w. Katalog wystawy*, red. i kurator wystawy J. Michalewicz, Kraków 2000, s. 8.

mającego wielkie znaczenie dla kultury narodu polskiego – nie tylko wyposażała je wraz z mężem swoim własnym majątkiem, lecz również – co najważniejsze – prosiła papieża Bonifacego IX o ustanowienie w tym Krakowskim Studium Generale Wydziału Teologicznego. Stolica Apostolska uskuteczniła to bullą wydaną w dniu 1 stycznia 1397 roku⁹¹.

Był to pierwszy na ziemiach polskich naukowy i dydaktyczny ośrodek myśli teologicznej⁹².

Jan Paweł II często nazywał Jadwigę „fundatorką Uniwersytetu Jagiellońskiego w prastarym Krakowie”, „fundatorką Wydziału Teologicznego w Krakowie”. Pisał i mówił, że uniwersytet krakowski jest „szczególnym dziedzictwem królowej Jadwigi”⁹³. „Święta fundatorka uniwersytetu – Jadwiga, w mądrości właściwej świętym, wiedziała, iż jako wspólnota ludzi poszukujących prawdy, jest niezbędny dla życia narodu i dla Kościoła”⁹⁴. W słowach papieża wybrzmiewa głęboka, wielowiekowa mądrość, szanująca tradycje i dorobek minionych pokoleń, na których budować trzeba przyszłość.

Pani Wawelska nie szczędziła swego majątku i klejnotów dla uczelni, „nawet swoje królewskie berło oddała uniwersytetowi, sama zaś posługiwała się pozłacanym berłem drewnianym”⁹⁵. Ten słynny gest, utrwalony na obrazach i na kartach, miał nie tylko realne znaczenie, ale także stał się symbolem. Trafnie podsumował to Jan Paweł II: „Za życia nie królewskie insygnia, ale siła ducha, głębia umysłu, wrażliwość serca dawały jej autorytet i posłuch. Po śmierci jej ofiara zaowocowała bogactwem mądrości i rozkwitem kultury zakorzenionej w Ewangelii”⁹⁶. Dopiero dzięki jagiellońskiej fundacji

uniwersytet krakowski w pełni zaistniał na mapie uniwersytetów europejskich, a państwo jagiellońskie znalazło się na poziomie analogicznym do krajów zachodnich. Uniwersytet krakowski rozwijał się bardzo szybko. W ciągu wieku XV osiągnął poziom największych i najznakomitszych uniwersytetów ówczesnej Europy⁹⁷.

⁹¹ Jan Paweł II, list *motu proprio* Beata Hedvigis ustanawiający Papieską Akademię Teologiczną w Krakowie, Rzym, 8.12.1981 r., [w:] *idem, Dzieła zebrane*, t. 4: *Konstytucje apostolskie, listy motu proprio i bulle, orędzia na Światowe Dni*, red. P. Ptasznik i in., Kraków 2007, s. 163.

⁹² Jan Paweł II, Orędzie do Konferencji Episkopatu Polski, Kraków, 8.06.1997 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 981.

⁹³ Jan Paweł II, List *Bogu składam w ofierze tę uміlowaną ziemię* do archidiecezji krakowskiej po wyborze na Stolicę Piotrową, Watykan, 24.10.1978 r., [w:] *idem, Dzieła zebrane*, t. 3, s. 838.

⁹⁴ Jan Paweł II, Przemówienie wygłoszone z okazji sześćsetlecia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 8.06.1997 r., s. 984.

⁹⁵ Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 971.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ Jan Paweł II, Przemówienie wygłoszone z okazji sześćsetlecia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 8.06.1997 r., s. 984.

Potem przez wieki „sława tej Wszechnicy w całej Europie [...] była powodem chluby krakowskiego Kościoła”⁹⁸. Jak udobitniał w swoich poruszających przemówieniach Jan Paweł II, to dzięki głębi umysłu i serca Jadwigi królewska stolica stała się „znaczącym w Europie ośrodkiem myśli, kolebką kultury polskiej i pomostem pomiędzy chrześcijańskim Zachodem i Wschodem, wnosząc niebywały wkład w kształt europejskiego ducha”⁹⁹. Papież pytał retorycznie: „Czym byłby Kraków bez tego owocu wiary i mądrości świętej Jadwigi?”¹⁰⁰. Papież Polak częstokroć przywoływał postać królowej Jadwigi w kontekście jej opatrnościowej roli jako nowej fundatorki uniwersytetu w Krakowie w listach do krakowskiego Wydziału Teologicznego, potem do Papieskiej Akademii Teologicznej z okazji różnych rocznic, w telegramach i listach na inaugurację roku akademickiego, w listach i przemówieniach do biskupów metropolii krakowskiej, w trakcie audyencji w Watykanie dla delegacji z krakowskiego środowiska naukowego.

W orędziu skierowanym do Konferencji Episkopatu Polski w czerwcu 1997 roku papież mówił o geniuszu, głębokiej mądrości i wierze królowej Jadwigi, która dziedzictwo wiary chrześcijańskiej zasiane przez św. Wojciecha jego męczeńską śmiercią „postanowiła poszerzyć i uczynić własnością wielu pokoleń przez otwarcie Polsce szerokiego dostępu do skarbcza wiedzy i nauki chrześcijańskiej Europy. Po sześciuset latach wiemy, że był to krok opatrnościowy”¹⁰¹. Papież dostrzegał w pragnieniu Jadwigi, by utworzyć Wydział Teologiczny i podnieść Akademię Krakowską do rangi uniwersytetu, pełną miłości i posłuszeństwa odpowiedź na Chrystusowe wezwanie do głoszenia Ewangelii wszystkim narodom¹⁰². „Jego model łączenia nauki i teologii w służbie wiary [...] jest wciąż i coraz bardziej aktualny”¹⁰³.

W nauczaniu wielkiego teologa naszych czasów, Karola Wojtyły, wyraźnie widać zrównoważenie, wspólne połączenie nauki i wiary, co wyraził chyba najtrafniej

⁹⁸ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Błoniach (z powodu choroby Jan Paweł II nie uczestniczył w tej Mszy św. W jego zastępstwie homilię odczytał kard. Franciszek Macharski), Kraków, 15.06.1999 r., s. 1156.

⁹⁹ Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. królowej Jadwigi, Kraków, 8.06.1997 r., s. 972.

¹⁰⁰ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Błoniach (z powodu choroby Jan Paweł II nie uczestniczył w tej Mszy św. W jego zastępstwie homilię odczytał kard. Franciszek Macharski), Kraków, 15.06.1999 r., s. 1157.

¹⁰¹ Jan Paweł II, Orędzie do Konferencji Episkopatu Polski, Kraków, 8.06.1997 r., s. 981-982. Papież także w innych miejscach podkreślał „opatrnościową działalność królowej Jadwigi”. Jan Paweł II, do pielgrzymów polskich *Ku czci patrona Polski katolickiej*, Rzym, 16.05.1979 r., [w:] *idem, Nauczanie papieskie*, t. 2, cz. 1, s. 497.

¹⁰² Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Błoniach (z powodu choroby Jan Paweł II nie uczestniczył w tej Mszy św. W jego zastępstwie homilię odczytał kard. Franciszek Macharski), Kraków, 15.06.1999 r., s. 1156.

¹⁰³ W. Świerzawski, *Święta Jadwiga Królowa – nauczycielka wiary światłej i wychowawczyni Narodu. List Biskupa Sandomierskiego w roku jubileuszowym 600-lecia śmierci Świętej Jadwigi Królowej*, Sandomierz 1999, s. 21.

w encyklice *Fides et ratio* w słowach, że „wiara i rozum są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy”¹⁰⁴. Te dwa skrzydła działań realizowała w swoim życiu Pani Wawelska.

Podczas rozważań przed modlitwą Anioł Pański w czerwcu 1997 roku w Krakowie Jan Paweł II, zwracając się do młodzieży, nazwał młodą królową „waszą szczególną patronką”. Przywołał starą tradycję, zgodnie z którą do grobu Jadwigi przychodziły kolejne pokolenia żaków, studentów, gimnazjalistów, uczniów. „Stało się zwyczajem, że przy jej sarkofagu na Wawelu składali swoje szkolne tarcze i inne emblematy. Jakby chcieli wyrazić, że pragną utrzymać głęboką więź pomiędzy jej mądrością i świętością a swoimi pragnieniami i swoją przyszłością. Młodych pociąga mądrość. Młodych zachwyca głębia ducha. Od czasu fundacji uniwersytetu w Krakowie młodzież należy nierozłącznie do obrazu tego miasta. Można powiedzieć, że mądrzej decyzji św. Jadwigi Kraków zawdzięcza to, iż pozostaje wciąż miastem młodości”¹⁰⁵.

Przedwczesna śmierć i droga na ołtarze

Tylko młodość przyszło Jadwidze przeżyć, a właściwie jej zakosztować. „Przedwczesna śmierć”¹⁰⁶ zabrała ją w wieku zaledwie 25 lat. Młodziutka władczyni 22 czerwca 1399 roku urodziła córkę Elżbietę Bonifację, która zmarła 13 lipca. Wkrótce po niej (4 dni później) odeszła Jadwiga. Paradoks: ta, która stała się matką ludów, została tak „boleśnie doświadczona w swym macierzyństwie”¹⁰⁷. Jeszcze jako metropolita krakowski Karol Wojtyła mówił, że choć „Bóg nie udzielił jej radości osobistego macierzyństwa”, to „pozostawiła [...] wspaniałe świadectwo macierzyństwa w stosunku do ludzi i ludów”, jej macierzyństwo „rodziło się w głębiach jej żywej wiary i miłości do Boga”, zaś ukształtowało, gdy z wiarą i zaufaniem patrzyła na wawelski krucyfik¹⁰⁸.

Śmierć Jadwigi okryła żałobą Rzeczpospolitą. Bardzo szybko do jej grobu w katedrze wawelskiej zaczęli przybywać poddani, by oddać jej hołd, prosić o łaski wstawienia. Zaczęły się cuda, których spisywanie nadzorował Stanisław ze Skarbimierza. Już w 1426 roku arcybiskup gnieźnieński Wojciech Jastrzębiec powołał pierwszą komisję do zbierania materiałów potrzebnych do kanonizacji. Ponownie do tej sprawy

¹⁰⁴ Jan Paweł II, *Fides et ratio. Encyklika do biskupów Kościoła katolickiego o relacjach między wiarą a rozumem*, [w:] *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2009, s. 1081.

¹⁰⁵ Jan Paweł II, *Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański*, Kraków, 8.06.1997 r., s. 975-976. Por. J. Stabińska, *Królowa Jadwiga*, s. 171.

¹⁰⁶ Jan Paweł II, *Przemówienie wygłoszone z okazji poświęcenia nowej siedziby Papieskiej Akademii Teologicznej*, Kraków, 13.08.1991 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 778.

¹⁰⁷ Jan Paweł II, *Ai connazionali polacchi*, *pozdrowienie pielgrzymów w języku polskim po sobotniej audiencji generalnej*, 21.07.1990 r., s. 120.

¹⁰⁸ Karol kardynał Wojtyła, *Metropolita Krakowski, o królowej Jadwidze, fragmenty z listu pasterskiego z 11.01.1974 r. z okazji 600 rocznicy urodzin królowej Jadwigi*, [w:] W. Kluz, *Jadwiga królowa Polski*, Warszawa 1987, s. 7-8.

powrócono w XIX wieku, gdy otwarto grób młodszej królowej, znajdując drewniane insygnia królewskie (Jan Matejko sporządził rysunki). Na początku XX wieku Antoni Madeyski zaprojektował i wykonał sarkofag Jadwigi¹⁰⁹. Już w Polsce niepodległej intensywne starania o kanonizację prowadził arcybiskup Adam Stefan Sapieha (1867-1951)¹¹⁰. Zaangażowani byli też: prymas kardynał Edmund Dalbor oraz biskup wileński Jerzy Matulewicz. Druga wojna światowa na chwilę przyhamowała dalsze postępowanie. Latem 1949 roku odbyły się ekshumacja, rekognicja i translacja relikwii królowej do sarkofagu z karraryjskiego marmuru wykonanego przez Madeyskiego. W 1949 roku w związku z 550-leciem śmierci królowej Prymas Tysiąclecia kardynał Stefan Wyszyński wydał odezwę dotyczącą publicznych modłów w intencji jej beatyfikacji¹¹¹. Proces beatyfikacyjny na szczeblu diecezjalnym zakończył się w 1950 roku, akta przekazano do Kongregacji Obrzędów, jednak zebrany materiał okazał się niewystarczający, by udowodnić na jego podstawie heroiczną cnotę Jadwigi na drodze zwyczajnej, czyli *per viam virtutum*¹¹².

Gdy w 1958 roku biskupem pomocniczym archidiecezji krakowskiej został Karol Wojtyła, zaangażował się w ponowne przeprowadzenie procesu, tym razem na drodze ciągłości kultu – *per viam cultus*. W 1964 roku Wojtyła otrzymał sakrę arcybiskupią w Krakowie. Przy każdej okazji wspominał królową i jej ogromny wkład w historię Rzeczypospolitej i Kościoła (to temat na osobny artykuł)¹¹³. Drugi proces beatyfikacyjny rozpoczął się w 1972 roku. Przeprowadzone zostały badania ankietowe w parafiach archidiecezji krakowskiej, które potwierdziły istnienie kultu publicznego i kościelnego królowej. Zaś historycy i specjaliści od prawa kościelnego potwierdzili na podstawie źródeł, że Jadwiga doznawała kultu publicznego i kościelnego przed 1534 rokiem i kult istniał nadal po roku 1634. Zeznawali też świadkowie zwyczajni i z urzędu, którzy jednoznacznie stwierdzili, że Andegawenka była i jest czczona publicznie¹¹⁴. W 1979 roku Kongregacja ds. Sakramentów i Kultu Bożego w porozumieniu

¹⁰⁹ J. Urban, *Grób – relikwiarz Świętej Królowej Jadwigi*, Kraków 1999, s. 28-29; W. Bałus, *Nagrobek królowej Jadwigi w katedrze na Wawelu*, [w:] *Św. Jadwiga królowa. Abyśmy byli godni...*, s. 103-127.

¹¹⁰ Congregatio de Causis Sanctorum, *Cracovien. Canonizationis Beatae Hedvigis Reginae Poloniae (1374-1399). Positio super virtutibus*, Roma 1995, s. XIV-XV.

¹¹¹ A. Sielepin, *Święta królowa Jadwiga patronką jednoczącą się Europę w wypowiedziach Prymasa Tysiąclecia. Wykład inauguracyjny wygłoszony podczas inauguracji roku akademickiego 2001/2002 w Roku Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Tczew-Pelplin 2001, s. 17.

¹¹² M. Latała, *Kult królowej Jadwigi w archidiecezji krakowskiej w latach 1925-1974*, [w:] *Święta Jadwiga królowa. Abyśmy byli godni...*, s. 85-90.

¹¹³ Por. szereg wypowiedzi Karola Wojtyły na temat królowej Jadwigi (jako pasterz Kościoła krakowskiego wzmiankował o Jadwidze blisko 50 razy podczas różnych nabożeństw i uroczystości): *O świętej Jadwidze Królowej Polski mówią...*, wyb. i oprac. M. Jagosz, Kraków 1997, s. 193-287.

¹¹⁴ R.M. Zawadzki, *Początki kultu królowej Jadwigi*, [w:] *Jubileusz sześćsetcia Wydziału Teologicznego*, s. 283-298; T. Graff, *Czy istniał kult św. Jadwigi królowej na Litwie w dobie nowożytnej?*, [w:] *Św. Jadwiga królowa a chrystianizacja Litwy*, s. 78-103.

z Kongregacją ds. Kanonizacji zatwierdziła liturgiczne wspomnienie o błogosławionej królowej Jadwidze w dniu jej śmierci, czyli 17 lipca, zatwierdziła też teksty brewiarza i formularz Mszy św. o królowej¹¹⁵. Był to dar, który papież Jan Paweł II, syn polskiej ziemi, przywiózł podczas swojej pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny (wraz z darem, którym była decyzja Stolicy Apostolskiej umieszczenia wspomnienia św. Stanisława w kalendarzu liturgicznym Kościoła powszechnego)¹¹⁶. Dnia 8 czerwca tegoż roku w Krakowie Ojciec Święty po raz pierwszy sprawował liturgię Mszy św. ku czci błogosławionej Jadwigi królowej¹¹⁷. Papież Polak, będąc nawet poza granicami ojczyzny, pamiętał 17 lipca o królowej Jadwidze i zawsze był sercem przy jej grobie wraz z „całym narodem polskim, oraz z synami i córkami tych wielu narodów Europy, przede wszystkim środkowo-wschodniej, południowej, dla których królowa Jadwiga była szczególnym znakiem Bożej Opatrzności, szczególnym natchnieniem, dla których pozostaje także źródłem ewangelicznej prawdy”¹¹⁸.

Kilkanaście lat później, w trakcie szóstej pielgrzymki do Polski, Jan Paweł II 8 czerwca 1997 roku, blisko 600 lat po śmierci królowej, kanonizował Jadwigę w „prastarym Krakowie”¹¹⁹. Była to pierwsza w dziejach kanonizacja na ziemi polskiej, a zarazem kanonizacja pierwszego polskiego władcy wyniesionego do chwały ołtarzy¹²⁰. W długiej, pięknej i wzruszającej homilii kanonizacyjnej, „o kunsztownej formie i wielkim bogactwie treści”¹²¹, pokazał życie i dzieło Jadwigi w perspektywie historii i wiary. Podkreślił zasługi Jadwigi na płaszczyźnie państwowej, społecznej i edukacyjnej. Wiele z przytaczanych cytatów pochodziło z homilii kanonizacyjnej. Papież nazwał Jadwigę jedną

¹¹⁵ *Błogosławiona Jadwiga królowa. Historia jej kultu, beatyfikacja, formularze liturgiczne*, Rzym 1981, s. 7, 10-59.

¹¹⁶ Jan Paweł II mówił w katedrze wawelskiej, że nie wypada „przybywać [...] ze stolicy św. Piotra z próżnymi rękami”. Jan Paweł II, *Słowo do księży i wiernych archidiecezji krakowskiej zgromadzonych w katedrze, Kraków, 6.06.1979 r.*, [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 145.

¹¹⁷ Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 165.

¹¹⁸ Jan Paweł II, *Sercem jestem przy grobie Królowej Jadwigi* – przemówienie po Mszy św. w uroczystość bł. Jadwigi królowej, Castel Gandolfo, 17.07.1986 r., [w:] Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. 9, cz. 2: 1986 (lipiec-grudzień), przygot. do druku E. Weron, A. Jaroch, Poznań 2007, s. 144. Por. podobne np.: Jan Paweł II, Castel Gandolfo, 17.07.1987 r., *Dziękujemy Bogu za owoc jej posługiwania – w uroczystość bł. Jadwigi królowej*, [w:] *O Świętej Jadwidze Królowej Polski mówią...*, s. 69.

¹¹⁹ Por. *Congregatio de Causis Sanctorum, Cracovien. Canonizationis Beatae Hedvigis Reginae Poloniae (1374-1399). Positio super miraculo*, Roma 1997, *passim*; *Congregatio de Causis Sanctorum, Cracovien. Canonizationis Beatae Hedvigis Reginae Poloniae (1374-1399). Relatio et vota Congressus Peculiaris die 7 februarii an. 1997 habiti*, Roma 1997, *passim*; M. Jagosz, *Beatyfikacja i kanonizacja świętej Jadwigi królowej*, Kraków 2003 (Studia do Dziejów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, t. 15), s. 213-263.

¹²⁰ Por. M. Jagosz, *W oczekiwaniu pierwszej kanonizacji na polskiej ziemi*, [w:] *Błogosławiona Jadwiga królowa – w oczekiwaniu na kanonizację. Katalog wystawy, Muzeum Archidiecezjalne w Krakowie*, red. J.A. Nowobilski, Kraków 1997, s. 41-47.

¹²¹ K. Ożóg, *Błogosławiony owoc jej królewskiego posługiwania. Homilia kanonizacyjna Jana Pawła II w dniu 8 czerwca 1997 roku*, [w:] *Św. królowa Jadwiga. Fides et ratio. Wiara i rozum*, s. 53.

z tych świętych, którzy wprowadzą Kościół w *tertio millenio adveniente*. U progu nowego tysiąclecia, w czasie wizyty na ojczystej ziemi, w 1999 roku papież wskazywał w Starym Sączu podczas Mszy św. kanonizacyjnej Kingi, że „święci nie przemijają. Święci żyją świętymi i pragną świętości”. Przypomniął, że dwa lata wcześniej z Bożej Opatrzności ogłosił Jadwigę świętą. Zarówno Jadwiga, jak i Kinga przybyły z Węgier, „weszły w nasze dzieje i pozostały w pamięci narodu”, oparły się przemijaniu, rozpalając świętością kolejne pokolenia¹²².

THE JAGIELLONIAN DYNASTY IN THE TEACHING OF JOHN PAUL II (PART 1: AT THE BEGINNING OF THE DYNASTY – JADWIGA AND JAGIEŁŁO)

Summary

John Paul II – the Great Polish Pope and patriot invoked the Jagiellonian dynasty in his homilies, letters, and writings numerous times. The most important figure of this new lineage, which also occupied the highest place in the Pope's teaching, was Jadwiga – the “Angevine of the Piast dynasty” – a ruler who was able to combine contemplative life (long prayers before the black Wawel crucifix) with charitable activity, defending Polish *raison d'être* and supporting science and culture. Thanks to her marriage with Władysław Jagiełło, Poland was united with Lithuania and Ruthenia – the rise of the “Commonwealth of Three Nations”. The adoption of baptism by Jagiełło and his subjects ushered Lithuania “into the great family of the Christian nations of Europe”. The Pope calls Jadwiga and Jagiełło “restorers” of the University of Cracow.

¹²² Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. kanonizacyjnej bł. Kingi (w obecności Jana Pawła II homilię odczytał kardynał Franciszek Macharski), Stary Sącz, 16.06.1999 r., [w:] *idem, Pielgrzymki do Ojczyzny...*, s. 1169. Por. S. Bąk, *Podobieństwa i różnice między św. Kingą księżną a św. Jadwigą królową*, Kraków 2011, *passim*.